

Ad Pommern til?

RSS-abonnement i iGoogle:

Redaktion og fotos: Bjørn Andersen

Artiklen til print:

Polen 1987

I et opslag i det rødbedefarvede dokument står: *Indrejst i Polen 17.10.1987*. Politiet spurgte ved hjemkomsten om vi havde været på jagt ... næppe fordi man ville have bundet en vidtløftig historie på ærmet eller udveksle anekdoter, som fordi man ville besé eventuelle trofæer og sikre sig at vi ikke indbragte farlige baciller til vores småslumrende ... men knap så intetanende fædreland? ... Et par slukørede danske 'turister' var fløjet ind et par dage før - ikke ved Toldboden men i Kastrup - og gelejdet uden om alverdens fotografer og journalister. 'Turisterne' havde handlet mindre fiffigt, var - med 'røde hænder' - blevet pågrebet af polske myndigheder, derefter demaskeret, dømt - og løsladt mod en klækkelig kaution i amerikansk valuta ... Der var næppe tale om at polakkerne gjorde gengæld for at danske myndigheder i '86 og '87' havde afsløret *polisk* agentvirksomhed, for det var en sag lige ud ad landevejen ... Men at forlange en officiel undskyldning til Polen som *Fælles Kurs* skal have gjort var dog nok at stramme den.

I holberg.nu 41/2010 var talen om Peter Christensen Teilmann's bog om moderne kulturformidling: *Kulturliv*. Der var en interessant ting ved bogen som jeg sprang over i første omgang - nogle positive ord om **oberstløjtnant H.J. Jürgensen's roman om soldaten og bondereformatoren Jeppe [1]** ... Romanen var udkommet på Holberg's 300 års dag i 1984, men straks lagt i den store glemmekasse af folkene på det litterære bjerg. Selv *havde* jeg hørt om bogen - déngang for længe siden - men det var hverken Jeppe eller Holberg der stod i første geled i de år, men artikler om erhvervsskoler og - underfundigt nok - også om forholdene i Pommern.

Jürgensen ville give en fortælling om en Jeppe der var ung og dristig; en Jeppe som gjorde sig som fremmelig ryttersoldat i Pommern ... som fortsatte som inspireret og energisk rytterbonde med stor lyst til at omvælte det sjællandske landbrug ... men som derefter - som vi alle véd - lod sig forvandle til dobbeltmenneske, til en sølle og fortrukken hanrej der var mindre værd end dén mødding han lå på - og samtidig til en 'hvilende' landsbytyran, en latent trussel mod hele samfundet. Det sidste var hvad Holberg's 'talerør', baron Niels, sagde henimod slutningen af **den holbergske komedie** fra 1722. I komedien mistede Jeppe sin Nille og stod efterladt på marken ... med en forhåelse at tygge på ... et par af dommerens penge at fornøje sig med ... og en udsigt til et gadekær på tusinde Favne sort vand som end ikke månen gad spejle sig i.

Jürgensen's fortælling er stramt komponeret men fyldt med 'jordnære' detaljer fra land og by, fra hér og dér; hans idé fremstår ikke som en historisk afhandling men bæres frem af en undertiden overraskende handling og støttes af kortskitser over træfningerne i Vorpommern; hér stod Jeppe under dén fægtning og dét slag. At Jürgensen er kyndig i det militærhistoriske og har solid erfaring i at undervise i militær taktik er der ingen tvivl om, heller ikke om at han har en levende og letflydende pen; om han så også har skrevet en fortælling der respekterer den historiske virkelighed og dét der var psykologisk og socialt muligt, eller om der snarere er tale om en 'kontrafaktisk' eller 'kontrarealistisk' konstruktion kan man diskutere. Personligt tror jeg ikke så meget på hans særlige kombination af socialhistorie og psykologi - og jeg er - når vi vender os til det fortælle tekniske - ikke særlig glad for de mange synsvinkelskift ind og ud af de forskellige personer og rundt om dem; på mig virker det lidt for 'gammeldags', som en overlevering fra dén gang hvor en forfatter på det nærmeste *skulle* spille alvidende ... *Men* ... på den anden side ... læner man sig tilbage og overvejer Jürgensen's eksperiment - så kan man tage det som et skub i retning af selv at tænke nærmere over Holberg og Jeppe-figurens muligheder og umuligheder - og det er vel ikke så tosset at få dén slags at spekulere på? **[2]**

Én af mine erfaringer er at en komedie, en roman, en selvbiografi ikke er en 'ting' man kan læse *slet og ret*. En bog er mere eller mindre præget af sin tid - det gælder både fiktive bøger og historiske og politiske skrifter, men også filosofiske og 'teoretiske' ting. Tingene holder sig paradoksalt nok bedst når man sér dem i rette kontekst, og det er mere end sjældent at sandheder fra Moses' tid eller Ruder Konge's har egentlig gyldighed ... i dag. Det er imidlertid sjældent at en bog giver så mange oplysninger om sig selv og sin kontekst at dét alene er tilstrækkeligt til at sikre en fyldestgørende læsning, og derfor må man i almindelighed længere 'ud' end til bogens *Finale* for at blive færdig med den; gør

man sig ikke dén ulejlighed kan man nemt ende med at se i et spejl ... Men hvilken kontekst kan være relevant når bogen er den 'aktuelle' af Jürgensen?

Romanen handler om tiden fra omkring 1710 og frem til 1722 (hvor Holberg's komedie blev sat op for første gang) ... men den udkom i 1984 - samme år som Thomas Breddorff's *den radikale Holberg* og Erik A. Nielsen's disputats om monsr Holberg's komik kom ud. Tre bøger der på hver deres måde betegnede en ny måde at tackle *den gamle* på. Måske burde man i et tilfælde som Jürgensen's bog tænke i flere kontekster på én gang, fokusere på dén tid romanen handler om, men samtidig have både den aktuelle tid (omkring udgivelsestidspunktet 1984) og nutiden i baghovedet?

I dag står Danmark i en anden situation end i 1980'erne. Der har været økonomisk krise - som ikke har fundet sin slutning. Danmark har siden Jerntæppet og Den Kolde Krig's tid involveret sig heftigt militært, har skudt med kanoner i Bosnien, har - med held og dygtighed? - deltaget i NATO-interventionen i det nuværende Kosóva og har efterfølgende været involveret i endnu vanskeligere aktioner i både Irak og Afghanistan. Nuomstunder er der næppe en officer der kan havne bag et skrivebord - og *blive* der, men sådan var det ikke i 1980'erne.

Berlin 1985

Det var normal praksis at der på tyske eller internationale konferencer i Vestberlin var et kortere eller længere indslag om byen og dens særlige situation og om den store betydning det havde at man *kom* og dermed var med til at holde byen i gang på demokratiske præmisser, således også på en EDB-konference engang i midten af 1980'erne. En af de danske deltagere - som var dansk reserveofficer - turde ikke som vi andre tage med undergrundsbanen eftersom den passerede østtysk område. »Man kan aldrig vide ...«, sagde han - »den kan sidde fast på den anden side«.

Indtil 1989 gik der en mur gennem Berlin der ikke var helt nem at komme uden om ... Mange rejste i de år til andre lande for at opleve noget, for at arbejde, for at gøre iagttagelser, for at hjemtage fotografiske trofæer - og vel også for at blive en smule klogere på *de andre*. Nogle var 'langhårede'. Nogle var elever på Tvind. Nogle var ulandsfrivillige. Nogle stræbte efter en professionel karriere i det fremmede. Nogle involverede sig på anden vis. Nogle lod sig hverve af en efterretningstjeneste.

Frokost i det røde

Akkurat i de dage hvor fruene, den ældste og jeg var rejst på opdagelse i Polen for at observere hvad vi kunne på en uges tid, var et par andre danskere undervejs fra Koszalin til Warszawa, ikke i egen bil, men i salatfad for at spise frokost med den danske ambassadør ... D'herrer var under løsladelse ... mod en kaution der lå langt uden for deres egen rækkevidde ... og skulle straks efter hjem for at komme af vejen i Danmark.

D'herrer var reserveofficerer, den ældste - Jens Ellekær - havde været løjtnant i Hæren men var udtrådt og var senere blevet hvervet af Forsvarets Efterretningstjeneste til visse 'ornitologiske' aktiviteter i landskaberne syd for Østersøen; den yngste - Niels H. - var premierløjtnant i Flyvevåbnet og fortsatte efterfølgende - har jeg hørt - sin militære karriere samtidig med at han færdiggjorde sin uddannelse som økonom.

De to havde rejst i DDR og Polen for at fotografere installationer af 'ornitologisk' interesse. Ellekær havde gjort det som 'solist' en del gange fra 1982 og indtil han blev pågrebet, Niels H. var nybegynder på dette felt - turen i efteråret '87 var kun hans anden.

Når jeg finder denne spionhistorie fra 1980'erne [3] interessant i dag ligger det i at den gør det nemmere at tænke igennem at oberstløjtnant Jürgensen's bog - der *udkom* i den periode - desuden *handler om* en tilsvarende tilspidset periode, tiden under *Store Nordiske Krig*. Og endelig at den, spionhistorien i sin fulde længde, kan 'læses' som moderne pendant til Holberg's roman om 'Niels Klim' ... Spionhistorien og 'Niels Klim' handler begge om at tage til anderledes steder, om at gøre iagttagelser, om at meddele de indsamlede iagttagelser til andre, men også om forskellige måder at blive *klogere* på ... forskellige måder at ræsonnere på og forskellige måder at tage ved lære af sine oplevelser, så at de udvikles fra at være simple oplevelser og iagttagelser til at blive udkrystalliseret som livserfaringer og egentlige historiske erfaringer.

Holberg tænkte både i *Jeppe på Bjerget* og i *Niels Klim* i *sui similibus*, dvs i at

'komme til sig selv' - om at realisere sig selv på rimeligt *realistiske* forudsætninger; ... men hvad tænkte den nutidige Klim, efterretningsagent Ellekær mon i op gennem 1980'erne? Og hvad tænker han i 'i dag'? Har han foretaget et spring i den ene eller anden retning i lyset af sine egne oplevelser og af hvordan Verden har udviklet sig?

Det korte svar er at Ellekær (at 'dømme' efter hans nyligt udgivne 'spionfortælling' - se ndf) kørte fast et sted *i begyndelsen* ... hvor 'nogen' derefter, efter tiden som juniorofficer, venligt hjalp ham videre som løst tilknyttet efterretningsagent; ... at han gjorde alvorlige forsøg på at 'flytte sig' efter pågribelsen i '87, men at han - så sent som i 2009 - ... tilsyneladende ... er endt med at repetere sin egen historie.

1987: Maria Katedralen i Gorzów Wielkopolski og jernbanebroen lige foran; i Maria Katedralen hang en indbydelse til et foredrag om Hans Christian Ørsted. Gorzów lå på vores rute fra Poznan til Swinoujscie. Dette er ét af mine mest 'militære' fotos fra dengang. Det er først senere at jeg har sét kampvogne og militærfly *downthere* ... de var formentlig sat op som udstillingsgenstande for at lokke nye husarer ind? ... Under den militære undtagelsestilstand i begyndelsen af 1980'erne var der ikke tale om *pynt* eller *staffage*, men om en demonstration der rettede sig mod den polske befolkning, men som formentlig samtidig skulle vise den sovjetrussiske ledelse at man *ville* og *kunne* hvad der skulle gøres. General Jaruzelski ønskede ikke venskabelig bistand udefra - sådan som man tidligere havde oplevet det i Ungarn og Tjekkoslaviet. *Nogle* polakker forstod det på dén måde, *andre* betragtede snarere generalen som en Quisling.

T-55'ere under den polske krigsretstilstand i begyndelsen af 1980'erne.
Billedet er anvendt i Ellekær's bog, men er hér hentet fra Wikipedia:
http://en.wikipedia.org/wiki/Martial_law_in_Poland
<http://en.wikipedia.org/wiki/T-55>

Mens Niels H. i det efterfølgende har holdt sig tilbage fra at optræde som statist eller fra selv at gå i pressen, **har Jens Ellekær flere gange været fremme med næsen**. Han har medvirket i radio og TV, han har skrevet avisartikler - og så sent som i 2009 har han udgivet en bog på ikke mindre end 362 sider: *Ved den usynlige front - en dansk soldat på eventyr*. Titlen har allusion til Stasi-generalen Markus Wolf og ligger desuden meget tæt på historikeren Thomas Wegener Friis' bog *Den usynlige front / DDR's militære spionage i Danmark under den kolde krig* (Lindhardt og Ringhof 2005).

Ellekær har - for så vidt angår bogen - så åbenbart haft svært ved at begrænse sig og ved at fokusere, men det fremgår at han også har haft svært ved at finde sin plads i det pulserende samfundsliv og ved at skaffe sig et levebrød der passede til hans uddannelse som ingeniør og merkonom; Forsvaret har takket høfligt - men bestemt - nej til en genansættelse, og tilsyneladende har man ladet ham sejle i sin egen sø efter at bølgerne havde lagt sig. De Konservative hædrede ham - som et plaster på såret - med en 'samfundspris' i 2005, og det var faldet i Helge Adam Møller's lod - selv officer af profession - at motivere tildelingen. Endvidere har den borgerlige tænketank CEPOS holdt et møde med ham i 2009 hvor han fik mulighed for at præsentere sin bog for et velvilligt publikum.

<http://lr05.konservative.dk/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=75>.

<http://ceposvideo.provector.dk/?poditemid=5834&soegeord=&tagsid=71>

1987 lå i hvad man har kaldt **Fodnoteperioden**. Lige som Schlüter-regeringen gjorde hvad den kunne for at *manøvrere* uden om gulvtæpper og andre farlige steder, gjorde den daværende opposition noget tilsvarende men i modsat retning. Alle prøvede at positionere sig relativt bedre - både i 'sikkerhedspolitisk' henseende, i forhold til hinanden og ikke mindst i forhold til vælgerne. Mange borgerlige anså (Jens Ellekær indbefattet) Fodnotepolitikken for at være farlig og for at indebære en national sikkerhedsrisiko, mens der var en del på Venstrefløjten der var lige så betænkelige over den borgerlige udenrigspolitik. Uffe Ellemann-Jensen, økonom og tidligere reserveofficer - med tilknytning til Forsvarets Efterretningstjeneste - var dén tids udenrigsminister ... og indkasserede i sagen om de danske spioner en *næse* som han dog straks rystede af sig.

Ingen havde i '87 fantasi til at forestille sig at 'den realiserede socialisme' i Sovjetunionen, Baltikum, Polen, DDR ville bryde sammen i løbet af kun et par år, at Øst- og Vesttyskland ville blive forenet allerede i '90, at Baltikum ville slippe fri af den russiske bjørn, at den polske undtagelsestilstand *hurtigt* ville ophøre, at Lech Walesa ville efterfølge Jaruzelski som præsident, at Polen noget senere ville blive en del af EU, og at brudlinjer og fokuspunkter i dén grad ville flytte sig. **Jens Ellekær** forestillede sig dengang at de herskende regimer ikke ville give sig frivilligt og at det ville komme til forskellige former for militære konfrontationer. Hvad der skete disse steder - og på Balkan - kan man læse om mange steder ... og tilsvarende om hvordan man bedst kan tolke dem.

Ellekær & Co var langt fra de eneste agenter på den dansk-tysk-polske bane i tiden frem til Murens Fald. Den østtyske **Jörg Meyer** havde virket som efterretningsagent frem til sin afsløring og pågribelse tilbage i 1978 - han havde overtalt én af sine danske veninder til at stjæle fortrolige statslige dokumenter om energipolitik. Senere var han indgået i en større byttehandel og var blevet udvist. Jörg Meyer-affæren havde været noget af en øjeåbner for flere af dem der befandt sig på Venstrefløjten - andre, også på Venstrefløjten, var knap så overraskede over hvad de 'realiserede' socialister kunne finde på.

Nogle danske lod sig - frem til Murens Fald - hverve af østlige agenter, men de var meget forskellige. Nogle tilhørte miljøet omkring DKP eller DKU og så (måske) deres interesse i at støtte vennerne i Østblokken? Andre havde snarere behov for at skaffe sig penge eller andre goder. Det er - i dag - en ret udbredt opfattelse at de handlede forkert, at det er fint når de er blevet afsløret - og at de burde gøre rent bord (også selv om deres eventuelle sager er blevet forældet).

På det seneste har 'man' forsøgt at få **Ole Sohn** til at indrømme at han havde modtaget penge, *mange* penge, fra Moskva, til at undskylde sin ungdoms meriter, undskylde at han ikke tydeligt havde taget afstand til betonkommunismen, til Erich Honecker og til Muren ... Og så har man i *Morgenavisen Jyllands-Posten* i 2010 afbildet ham i militær uniform dengang han var landstalsmand i den danske Hær ... *en ulv i fåreklæder?* - hans senere historiske forfatterskab til trods.

1987: Ruinerne af et fæstningsværk uden om det gamle Kozuchów

Det er sejrherrene der skriver historien. Hvad der på det konkrete plan er rigtigt eller forkert gælder ikke generelt og til alle tider ... Det må altid ses i en 'aktuel' kontekst ... Historien vil blive skrevet om og om igen når vinden vender, og måske er det kun meget få almene udsagn der vil vise sig at være langtidsholdbare. **Holberg's Verden forsvandt ganske få år efter hans død**, for at tage et enkelt eksempel. Holberg havde ikke *lyst* til at forestille sig at landbruget ville blive vendt på hovedet, at bønder og håndværkere ville komme på tinge ... for slet ikke at tale om hvad der fulgte efter. *Evnen* eller *fantasien* havde han derimod - se komedierne om Jeppe og kandestøberen.

Eftersom Ellekær har beskrevet sig selv som en rimeligt professionel soldat og eftersom han har gjort meget ud af at dokumentere og forklare at han havde en bedre 'form' end mange af skrivebordssoldaterne, at han *i dén grad* var i stand til at give mange af dem 'baghjul', er der flere 'ting' der undrer mig, især én. **Ville en virkelig professionel ikke have holdt sin mund?** Have bidt sine personlige frustrationer i sig, brugt tiden på at træne sig i at læse sit 'bagland' og sine politiske modspillere - og på derefter at bevæge sig et sted hen hvor han kunne gøre *virkelig* nytte?

Ellekær har tydeligvis haft svært ved at tyde sit eget bagland, både den nærmeste og den fjerneste del, **men også haft svært ved at skelne mellem de forskellige former for Venstrefløj** der fandtes i '80erne, og det sker et par gange at han (i bogen fra 2009) dropper nuancerne og argumenterne for i stedet at forsøge sig med et par æselspark. 'Demagogen Olof Palme' får et par hug. Lasse Budtz, Kjeld Olesen og Poul Nielson tilsvarende. SF'erne har han ikke forstået ret meget af, de har haft svært ved at glemme at de engang var DKP'ere mener han - og glemmer at det kun gjaldt en del af dem. Preben Wilhjelm forstår han vist heller ikke? Han gik - mener Ellekær - skønt kritisk over for Sovjetunionen - 'i

virkeligheden' - ind for demokratisk centralisme? (der er uklart sted s. 331-332 hvor meningen må være denne ... som jeg mener er temmelig skævt).

Den nutidige læser som vil prøve at forstå 'tiden' får meget materiale at tygge på, meget der viser hvordan 'man' kunne se på tingene ... men ikke noget der er grundigt bearbejdet ... Skulle man kritisere Ellekær for dét? Nej da. Ved at offentliggøre sin historie har han demonstreret hvor skævt tingene kan gå og tage sig ud - og dét kan man lære meget af - både når man tænker på tiden med Jerntæppet og Muren ... og når man tænker på hvad der sker nuomstunder lige for næsen af os ... og rundt omkring i Verden.

Det er meget ærligt at Ellekær genfortæller nogle af sine tidligere frustrationer og nogle af sine umiddelbare reaktioner, fx om dén gang han gjorde sig klar til at råbe og skribe i den polske retssal ... Han havde fået at vide at der var dommere der kunne agere sådan, men så ville han konfrontere dem på samme 'niveau' med massakren i Katýn, beskyldte dem alle for at have svigtet Polen ... Tingene forløb imidlertid meget fredeligt, retspersonalet tacklede sagen høfligt og værdigt, så der var ingen anledning til at skeje ud ... Mon ikke Ellekær under gennemskrivningen har tænkt at han havde - eller har - et 'sted' hvor han kan gå op i en spids og lade sig provokere? ... Også selv om det ville være betydeligt klogere at lade være?

At Ellekær & Co blev afsløret i Polen i '87 skyldtes i nogen grad tilfældigheder, det var en del af erhvervets risici - mener han. Spørgsmålet er imidlertid om d'herrer løjtnanter var de rette til opgaven og om de (og deres arbejdsgivere) havde været uforsigtige? Ellekær og hans makker kørte omkring i en udenlandsk udlejningsbil fra *Avis* og parkerede tæt på en flyveplads de ville observere, men også tæt på et skrotlager der havde været udsat for tyverier; at det sidste var tilfældet kunne de naturligvis ikke vide. Vagtmanden tilkaldte imidlertid det lokale politi da han undrede sig ... samtidig med at man fra flyvepladsen sendte en 'mand', en sergent?, afsted mod hegnet for at se nærmere på de nysgerrige i det fjerne ... Politiet fik straks færten af at der var *noget* galt eftersom de to bilister opførte sig mere end påfaldende, den ene rev filmen ud af sit kamera, den anden tog sig til lommen ... efter et våben?

Efterhånden fik de polske myndigheder ikke alene *fundet* de nødvendige brikker, men også *kombineret* dem til et brugbart resultat således at de kunne foretage en nogenlunde retvisende konklusion ... Men hvem véd - fabulerer Ellekær i 2009! - måske kunne de to have fortsat deres 'ornitologiske' ekspeditioner frem til Murens Fald ... uden at være blevet afsløret? Tja - hvis tilfældet skulle tages med, så kunne han - eller de - lige så nemt være blevet opdaget på et *tidligere* tidspunkt? Nok medbragte han - og de - ornitologisk litteratur - men historien melder (så vidt jeg husker) intet om at der skulle være *fuglebilleder* på de film der blev taget, men en del billeder af fly og militære installationer.

Problemet med denne spionaffære der rettede sig mod DDR og Polen - og med dem der rettede sig den anden vej, altså mod Danmark - var (eller er) ikke at dén slags fandt sted - og at 'tilsvarende' stadig finder sted. Det er noget man må forvente og i visse henseender acceptere. Undertiden må fremmed nyfigenhed imødegås med passende, evt skrappe midler; undertiden må man

lægge en helt anden informationsstrategi der sigter på at give fotomuligheder til *de andre* og på at levere oplysninger for at imødegå at en eventuel modpart handler hélt ude af trit med virkeligheden. Det er et emne som Erling Bjøl har diskuteret i sine bøger *Hvorfor krig?* og *Hvordan fred?*

Ellekær er - så sent som i 2009 - mere end sur over at visse danske aviser udleverede ham fordi de skrev ting som polakkerne ikke nødvendigvis vidste - især at de to var reserveofficerer og ikke uskyldige turister. Han er også irriteret over at én avis trampede rundt i at de to risikerede dødsstraf (hvad han finder var en nærmest 'provokerende' overdrivelse). Det skulle ikke undre mig om Ellekær mente at han gjorde gode ting for Danmark, at han på én eller anden måde var med til at matche *de andre* på den anden side af Jerntæppet osv, og at alle andre danskere skulle have støttet ham - eller i det mindste ikke være faldet ham i ryggen. At Ellekær var efterretningsagent og ikke kun fugleinteresseret 'turist' fremgik imidlertid klart og tydeligt for 'enhver' allerede ved afsløringen i '87 - det var ikke noget Pressen, nogle emsige politikere eller for dén sags skyld polakkerne fandt på. Måske var Ellekær & Co et par 'glade' amatører, jeg hælder i dén retning, men Ellekær & Co vidste - eller burde vide - hvad de gjorde og hvad konsekvenserne kunne være.

Af Ellekær's bog fremgår - temmelig mange steder - at **Forsvarets Efterretningstjeneste (FE) havde gjort alt hvad man kunne både for ikke at træde offentligt frem** og - fx - udtale: *Jo, han er skam én af vores - en dygtig og betroet medarbejder - og for ikke at levere informationer til 'nogen' som denne 'nogen' af vanvare kunne komme til at lække.* Sådant må man formode stod i paragraf 1 i alle manualer for dén slags virksomhed, både de synlige og de usynlige. Det er formentlig af samme grund at man *ikke* havde sendt Ellekær og hans yngre makker på nogen skole i efterretningsvirksomhed - og at man derfor havde overladt *mange* ting til d'herrer selv. **Idéen var (tror jeg) at d'herrer skulle være naive turister ... ikke kun på overfladen, men hele vejen igennem ... dvs så langt som det overhovedet kunne lade sig gøre.**

FE var øjensynligt så tilbageholdende at man end ikke indviede den danske ambassadør i Polen i hvordan tingene hang sammen - men dét kunne have sine specielt gode grunde når man flere gange havde oplevet at ministeriet og andre statslige foretagender kunne være lige så hullede som dørslag?

Dette til trods hjalp man Ellekær & Co da de stod til en klækkelig 'parkeringsbøde'; man skaffede de penge der skulle bruges til at købe dem fri i Polen (det drejede sig om ikke mindre end 500.000 US \$, dvs om 2-3 millioner danske kroner) ... og man hjalp også (måske i egen interesse?) med at transportere de to hjem og uden om den fremmødte presse ... hvorefter man, efter en kort *debriefing*, slap kontakten til dem - i hvert fald til Ellekær.

Måske kunne FE have handlet mere genialt? Måske har man også *gjort* det i tilfælde offentligheden slet ikke har hørt om? Men egentlig forekommer det mig, Ellekær's bog og hans andre offentlige udmeldinger taget i betragtning, at man har gjort klogt i ikke at sige mere end man (øjensynligt) *har* gjort i Udenrigspolitisk Nævn og tilsvarende om den specifikke sag.

Én af de ting Ellekær har haft svært ved ligner dét som Niels Klim har haft

svært ved, at falde til ro, erkende hvem han selv var - og hvilken 'suppe' han svømmede rundt i; erkende hvad der var hans styrker, hvad der var hans svagheder - og at handle (og *ikke* at handle) derefter. At Ellekær i sin soldatertid fik bearbejdet en frygtelig trafikulykke er 'stærkt' og demonstrerer stor viljestyrke. Men viljestyrke 'alene' gør det ikke, der skal meget mere til. Det kunne måske, med latinerne og Holberg, være et spørgsmål om *sui similis*? [4] - se nærmere i Aage Kragelund's kommentarer til hans oversættelse af 'Niels Klim'.

Polsk stilladsteknik i 1987.

Supplerende vinkler

Sagen om **Blekingegadebanden** 'lå' i 1980'erne - der skete anholdelser i 1989 og faldt dom i Østre Landsret i 1991 - og bør nævnes fordi den viser hvor nødvendigt det er at have en høj grad af gennemsigtighed i et demokratisk samfund; dét er - efter min mening - to sider af samme sag. Er der ikke gennemsigtighed svækker det demokratiet; svækkes demokratiet fører det til at gennemsigtigheden forsvinder.

Blekingegade-banden var temmelig speciel pga sin dobbelt-fokusering på et ekstremt politisk perspektiv *og* på sin militant-kriminelle 'teknik'; gruppens medlemmer mente selv at de var politisk progressive, at de var de *virkeligt* progressive. De så ikke sig selv som en del af den *danske* Venstrefløj - den danske arbejderklasse anså de for at være 'bestukket' og helt uden for 'rækkevidde'.

Gruppens medlemmer havde afskrevet de reformistiske socialister fordi de gik USA's og NATO's ærinde og var i lommen på Kapitalismen og Imperialismen. Man afskrev også DKP'erne fordi de gik Sovjetunionens ærinde og fordi Sovjetunionen & Co havde udviklet en særlig nederdrægtig form for imperialismen ... og *kommunisme*. Og endelig afskrev man de forskellige former for 'kinesiske'

grupperinger som gik Beijing's ærinde og fordi man også i Kina havde udviklet et system der undertrykte folkene i den 3' Verden. Medlemmerne af denne gruppe anså sig som allierede med nærmere bestemte 'militære' befrielsesbevægelser ude i Verden - ikke mindst med militante palæstinensiske grupper.

Relationerne mellem de offentlige instanser i Danmark - der på papiret skulle samarbejde om at slå kontra - var temmelig specielle; hvad PET (Politiets Efterretningstjeneste) vidste om sagens 'rette sammenhæng' delte den ikke rundhåndet ud af til kriminalfolkene. Hvor meget af afsløringerne, anholdelserne osv der hvilede på professionelt politiarbejde og på systematisk efterretningsvirksomhed - og hvor meget der skyldtes tilfældigheder er svært at sige. Nærmere kan ses i de senere års litteratur og film om Blekingegadebanden.

Øresund i 1709 eller -10?

Spion Holberg?

Slaget ved Helsingborg 1710, den danske side af Øresund kan skimtes i det fjerne - fra hvor der står *Seeland* og videre til venstre - mod syd.

Udsnit af et tysk kobberstik.

Kilde: http://sv.wikipedia.org/wiki/Slaget_vid_Helsingborg

Mens Holberg var indskrevet på Borch's Kollegium (1709-14) gik han en dag en lang tur mod Nord. Ikke så langt fra Helsingør blev han pågrebet af 'danske' soldater og ført til deres officer, en fenrik, som antog ham for at være svensk spion. Måske har det været i 1709, måske var det først i 1710 - for det var i dét år at slaget stod ved Helsingborg *lige overfor*, og at danskerne tabte til den svenske hærfører Magnus Stenbock. Svenskekongen, Karl 12', befandt sig i Osmannerriget efter at være blevet slået ved Poltava i sommeren 1709. At man skulle passe på vidste man fra dén gang svenskerne gik i land i Humlebæk, tæt ved Krogerup, hvor de satte den unge konge, Frederik 4', en så stor skræk i livet at han lovede de sjællandske bønder frihed for vornedskabet ... hvis de ville rejse sig mod svenskerne.

Holberg forklarede sig til fenrikken på et 'mystisk' sprog - dansk med norsk accent - som fenrikken nok tydede som *lidt* for svensk og derfor beordrede Holberg ført til en kro mellem København og Helsingør hvor han blev forhørt nærmere, afvæbnet ... måske befriet for en studentikos pyntekårde? ... dømt? ... frifundet - og sendt bort med en undskyldning: ... *prorsus indignè retrahor ad diversorium*,

qvod est medium inter Hafniam & Helsingoram, ubi examinor, discingor, damnor, absolvor & deniqve blandè dimittor. Havde det været i England kunne man nu have sagt: *This gentleman is in order* - selv om dette udtryk dog snarere betød at han var teolog ... og at han kunne dokumentere det [se Holberg's latinske erindringer, Kragelund's udgave bd. I, s. 60-61].

Historien om pågribelsen kan findes i Holberg's det *Første Latinske Levnedsbrev* [se Kragelund's udgave bd. I, s. 94-97, hvor teksten findes på latin og dansk. Kragelund's oplysninger til teksten står i bd. III, s. 29]. Objektiv historieskrivning er der ikke tale om - og det var heller ikke Holberg's hensigt at levere en sådan ved denne lejlighed. Han havde fået lyst til at fortælle nogle erindringer på let og munter façon - og især at rette dem mod dem der kunne deres latin og som ville sætte pris på de mange åbne - og skjulte - citater og allusioner. Der er i erindringerne snarere lagt noget til end der er trukket noget fra som når Holberg rask væk tilføjede en bemærkning om déngang konsul Marius medførte numidieren Jugurtha i sit triumftog - og så anbragte sig selv, altså Holberg, i dennes sted.

Eftersom det kun var opvakte drenge der kom i latinskole, var alle piger udelukket fra at fryde sig over de holbergske påfindtligheder. Til gengæld kunne de annammes uden sproglige vanskeligheder - af rette vedkommende - i resten af Europa. [Om Jugurtha, hans manøvrer og hans endeligt, se evt: <http://da.wikipedia.org/wiki/Jugurthakrigen>].

Gadebusch 1712

Slaget ved Gadebusch 1712 set fra den svenske side. Igen var det Magnus Stenbock der slog den danske side. Den 4' Frederik fik til sidst 'ram' på Stenbock, men det var først i 1713, året efter, da denne var gået i ly i Tønning. Stenbock døde i 1717 mens han sad i Kuppet i København og efter at han - forgæves - havde forsøgt at slippe ud. Hans patron, Karl 12', blev slået ihjel det følgende år uden for Frederiksten i Norge - det skete i december 1718 (dansk tidsregning), og man ved fortsat ikke hvem der skød ham. Den Store Nordiske Krig sluttede formelt i sommeren 1720 med fredsslutningen på Frederiksborg Slot.

Den svenske strid med Rusland sluttede sensommeren året efter med Freden i Nystad der indebar at de baltiske lande og det karelske næs blev afstået til Rusland. Det var i det samme år at kong Frederik lod sig hylde på Gottorp Slot som han havde 'skaffet sig' i krigen.

Se nærmere på svensk Wikipedia: http://sv.wikipedia.org/wiki/Slaget_vid_Gadebusch og
http://sv.wikipedia.org/wiki/Freden_i_Frederiksborg.

og på dansk: http://da.wikipedia.org/wiki/Slaget_ved_Gadebusch og
http://da.wikipedia.org/wiki/Freden_i_Frederiksborg.

Noter

Der er ovenfor henvist til Holberg's 'utopiske' roman om klokkeren **Niels Klim**. Romanen findes i Jens Baggesen's oversættelse fra sent i 1700-tallet, desuden i Aage Kragelund's oversættelse fra 1970 - og endelig er der en nyoversættelse undervejs ved Peter Zeeberg, se evt <http://holberg.nu/fra-latin-til-dansk.htm> [holberg.nu # 39/2010]. I DR's *Bonanza* kan man finde Kasper Rostrup's TV-udgave (i 3 dele) fra 1984 med Frits Helmuth i hovedrollen.

En 10 års tid efter Holberg's død var der en ung og næsten uprøvet kartograf, **Carsten Niebuhr** (1733-1815), der rejste til *Felix Arabia*, Det Lykkelige Arabien, sammen med fremragende videnskabsfolk og specialister; trist nok var han den eneste der overlevede. Tager man Niebuhr's biograf, Thorkild Hansen, på ordet handlede han forbilledligt. Han slog øjne og ører ud, spiste og klædte sig som de lokale. Da han omsider kom hjem igen, gjorde han hvad han kunne for ikke at føre sig frem, men koncentrerede sig om ting han var fuldt kompetent til. Det har sine gode grunde at Københavns Universitet har navngivet en afdeling til hans ære - og at der findes en skriftserie *Carsten Niebuhr Biblioteket*.

[1] Peter Teilmann's kommentarer til Jürgensen står s. 19 ff. Han skriver: 'Ludvig Holbergs eneste bidrag til Dansk Kulturkanon, den mærkelige og levedygtige komedie Jeppe på Bjerget fra 1722, handler om en sådan fæstebonde og soldat, der af samme grund var lænket fast i en kulturel lilleverden, han nok kan se ud over, deraf hans selvironi og humor, men ikke frigøre sig fra. I H.J. Jürgensens ukendte romanfortælling Jeppe – rytterbonden fra Bjerget fra 1984, 300-året for Holbergs fødsel, gives et spændende bud på Jeppe i en kulturhistorisk kontekst.' ... Jürgensen's bog kan findes på bibliotek.dk fx ved en fritekstsøgning efter: Jeppe : rytterbonden fra Bjerget

[2] Man kan læse om nogle af 1700-tallets rytterbønder i Axel Steensberg's og J.L. Østergaard Christensen's værk om de historisk arkæologiske undersøgelser af den nedlagte landsby Store Valby. Store Valby lå lige syd for Holberg's første herregaard, den gamle Brorupgaard. Holberg overtog gården godt 15 år efter at han havde fået sat komedien om Jeppe op. Se omtalte værk bd. I fra 1974, s. 95 ff - der har overskriften: *Husmænd, ryttere og inderster*.

[3] Historien er fortalt af Ellekær selv og udgivet i trykt form så sent som i 2009. Den findes på flere folkebiblioteker. Ellekær har i de senere år udgivet andre bøger, fx et par oversættelser om polsk og østtysk historie, men dem har jeg ikke haft i hånden eller tænkt på at inddrage.

[4] Det ligger i enhver 'klassisk' spionhistorie' at spionen kan være maskeret - det samme gælder dét man spionerer imod - og at der derfor kan blive tale om en **de-maskering**, således at man, efter en sådan, kan sé ... **Sandheden?** (Derfor, men det er kun et enkelt element i helheden, bliver en diskussion om en spion der evt ikke har forstået sig selv temmelig kompleks).

Enten begynder man at tænke i retning af Matroshka'er (dukker inden i dukker) således at man *allerinderst* i en temmelig 'beåndet' Jeltsin søger og *finder* en 'sober' Lenin? Og at man *allerinderst* i *Ole Sohn* finder en forfærdelig bandit som dén *ulv i fåreklæder* han 'er' - ifølge *Jyllands-Posten*.

Eller også skræller man et løg og finder *allerinderst* ... ? ... en pæredansk soldat der er parat til at realisere sig selv i Afghanistan ... men som trist nok kan komme hjem på nye og vaklende beene?

Som man kan fornemme er jeg skeptisk ved at tænke alt for konsekvent i retning af en *inderste* Sandhed med stort S og af tanken om at realisere sig selv, selv om den ligger til mit højreben ... for dén forestilling udelukker mere eller mindre at man kan flytte sig fremad, udvikle sig - positivt eller negativt - som følge af mødet med Virkeligheden og med dem der befolker den.

Hvis man følger Holberg's anbefaling om at stræbe efter en *sui simillis* ... er der en *vis* risiko for at man lander i en sådan forestilling om en *inderste Sandhed*.

Erfaringen har på den ene side lært mig at 'man' langt hen *er* styret af sine gener og sin gode opdragelse, og ... men ... at man ofte kan se at folk, deres intentioner og løfter til trods, lander i noget *slemt*; som Englænderen kunne sige: *Vejen til Helvede er brolagt med Gode Intentioner*.

På den anden side kan det - engang imellem - lykkes for nogle at udvikle sig i en *positiv* retning, at blive til noget andet end hvad de 'var' til at begynde med, netop fordi de fik 'noget' ud af at møde en anden Virkelighed med åbne sanser end dén de først mødte.

Alle kommentarer og spørgsmål til dette nummer af holberg.nu vil være velkomne.

En kontaktmulighed kan findes øverst th. [i HTML-udgaven].
